

Švietimo ir mokslo ministrei Audronei Pitrėnienei

VIEŠAS KREIPIMASIS
Dėl Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programos
2016 m. gegužės 17 d., Vilnius

Pastaruoju metu straipsniais žiniasklaidoje, viešais pasisakymais, rengiamomis spaudos konferencijomis ir kitomis akcijomis yra daromas spaudimas tiek Švietimo ir mokslo ministerijai (ŠMM), tiek visuomenei, siekiant propaguoti lytinį švietimą kaip labiausiai jaunimui tinkančią lytiškai plintančių ligų (LPL), AIDS/ŽIV ir paauglių nėštumų prevenciją. Šiuose pasisakymuose manipuluojama skaičiais, neteisingai interpretuojami paauglių nėštumų ir lytinius santykius turinčių paauglių duomenys, kaltinama ŠMM, neva ji slapta rengia lytiškumo ugdymo programą, pagrįstą ne moksliniais tyrimais, bet atgyvenusiomis nuostatomis ir religinėmis dogmomis. Šiuo kreipimusi norime paneigti dažniausiai minėtuose pasisakymuose naudojamus teiginius bei išreikšti palaikymą ŠMM rengiamai programai.

Propaguojant lytinį švietimą, dažnai teigiama, kad Lietuvos jaunuoliai lytinį gyvenimą pradeda būdami vidutiniškai 16-17 metų¹. Tačiau moksliskai įrodyta, jog metodologiškai klaidinga naudoti amžiaus vidurkio, kada pradedami lytiniai santykiai, kriterijų. Norint žinoti tikrą situaciją, būtina apskaičiuoti procentinę dalį, tenkančią kiekvienai paauglių amžiaus grupei. Viso pasaulio šalių epidemiologiniai tyrimai patvirtino, jog **didžioji dauguma paauglių iki 18 metų nėra seksualiai aktyvūs**. Taigi didžiosios dalies paauglių rizika užsikrėsti LPL ar susilaukti kūdikio nulinė². Pagal paskutinius PSO (2012) atliktus tyrimus, Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos šalimis, mergaičių iki 15 m. turinčių lytinius santykius skaičius yra vienas mažiausių³.

Socialiniuose moksluose įrodymais pagrįsta, jog žmogaus pasirinkto elgesio modelis priklauso nuo išpažįtamų vertybių. Žinios vaidina antraeilį vaidmenį. Todėl vaikams ir paaugliams turėtų būtų diegiamos pirmiausia vertybinės nuostatos apie žmogaus lytiškumą kaip visa asmenį apimančią realybę, kaip moteriškumą ir vyriškumą, atsiskleidžiantį abipusiu papildomumu ir pagarbiu tarpusavio santykiu. Neteisinga lytiškumą traktuoti kaip pavojų keliantį seksualumą, kurį būtina "gydyti" kontraceptinėmis priemonėmis. Lytiniame švietime vyraujanti neigiama nuostata žmogaus seksualumo, nėštumo, žmogaus gyvybės pradžios atžvilgiu yra netinkama vertybiniam vaikų ugdymui ir prieštarauja Švietimo įstatymo 3

¹ <http://manoteises.lt/straipsnis/esmeralda-kuliesyte-lytinis-ugdymas>.

² De Irala J, Osorio A, Carlos S, Ruiz-Canela M, López del Burgo C. *Mean age of first sex: Do they know what we mean?* Archives of Sexual Behavior 2011;40:853-855; Madkour AS, Farhat T, Halpern CT, et al. *Early Adolescent Sexual Initiation as a Problem Behavior: A Comparative Study of Five Nations*. Journal of Adolescent Health. 2010;47(4):389-98.

³ Health behaviour in school-aged children. World health organization collaborative cross-national survey, 2009-2010. World Health Organization, 2012.

straipsnyje nurodytiems švietimo tikslams⁴.

Norime pabrėžti, jog lytinio švietimo propaguotojai painioja dvi skirtingas prevencijas. Rengimas šeimai ir lytiškumo ugdymas siekia, kad jaunuoliai išsiugdytų nuostatas, padėsiančias išvengti rizikingos seksualinės elgsenos. **Lytinis švietimas, skirtingai nei rengimas šeimai, nepadedą išvengti rizikingo elgesio.** Tai yra antrinė prevencija, siekianti sumažinti rizikingo elgesio pasekmes, t.y., LPL, AIDS/ŽIV ir paauglių nėštumų. Lytinio švietimo propaguotojai klaidina visuomenę, jog padidinus prezervatyvų propagavimą ir tuo pačiu jų naudojimą, turėtų sumažėti LPL, ŽIV/AIDS. Įrodyta, jog yra priešingai - **suvartojamų prezervatyvų kiekis yra tiesiogiai proporcingas LPL skaičiui.** Šio fenomeno priežastis tiriantys mokslininkai nustatė, jog taip atsitinka dėl taip vadinamo *rizikos kompensavimo mechanizmo*, kai nekeičiama rizikinga elgsena, bet ji kompensuojama prezervatyvais. Epidemiologiniais tyrimais įrodyta, jog egzistuoja didžiulis neatitikimas tarp teorinio prezervatyvo patikimumo individualiu lygmeniu ir praktinio naudojimo vertinant visuomenės lygmeniu.⁵

Propaguojant lytinį švietimą nurodoma, jog reikia atsižvelgti į sėkmingą kitų šalių lytinio švietimo patirtį bei moksliskai pagrįstas programas. Siūloma remtis PSO Vokietijos filialo parengtomis „Seksualinio švietimo rekomendacijomis“, kurios buvo atmetos Europos Parlamento balsavimu 2013 m. gruodžio 10 d. Atkreipiame dėmesį, jog lytinio švietimo propaguotojai, ypač Šeimos planavimo ir seksualinio švietimo asociacija, hormoninės kontracepcijos vartojimą pateikia kaip žmogaus teisę, tačiau niekada neužsimena, jog **hormoninės kontracepcijos vartojimas visų pirma skatina paauglių lytinį aktyvumą ir nėra efektyvus mažinant tiek nėštumų⁶, tiek abortų⁷, tiek LPL skaičių⁸.**

Be to, tyrimais pagrįsta, jog egzistuoja sąsaja tarp ankstyvos seksualinės patirties ir nepalankių paaugliui psichoemocinių būsenų (tokių kaip, nusivylimo jausmas, ir apgailestavimas dėl turėtų ankstyvų lytinių santykių^{9,10}) bei aukštesniu depresijos dažnumu ir mėginimu nusižudyti.^{11,12,13} Lietuvoje ŠMM užsakymu atliktuose tyrimuose taip pat nustatyta, jog lytiškai aktyvūs paaugliai statistiškai patikimai dažniau nei šios patirties neturintys bendraamžiai jaučiasi nelaimingi, nuolat jaučia pyktį, agresiją, nerimą ir įtampą mokykloje, dažniau galvoja apie

⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Žin., 1991, Nr. 23-593.

⁵ M. Hanley, Y. Irala. *Affirming Love, Avoiding AIDS. What Africa Can Teach the West. The National Catholic Bioethics Center*, 2006.

⁶ Imamura M., Tucker J., Hanaford P. et al. *Factors associated with teenage pregnancy in the European Union countries: a systematic review*// European Journal of Public Health. 2007 Vol, 17. Nr. 6. P. 630-636.

⁷ Puccetti R., Pietro M., Costigliola V., Frigerio L. *Prevenzione dell'aborto in occidente: quando conta la contraccezione?*// It. Journal Gynaecol. Obstet. 2009. 21 N. 3. P. 164-178

⁸ Švedas E. *Šiuolaikinės kontracepcijos vartojimo ir jaunimo identiteto santykio analizė*// Soter. 21. 2007. P. 79-84

⁹ Eshbaugh EM, Gute G. *Hookups and sexual regret among college women*. Journal of Social Psychology 2008;148:77-89.

¹⁰ Osorio A, Lopez-del Burgo C, Carlos S, Ruiz-Canela M, Delgado M & de Irala J. *First sexual intercourse and subsequent regret in three developing countries*// Journal of Adolescent Health 2012;50:271-278.

¹¹ Hallfors DD, Waller MW, Ford CA, et al. *Adolescent depression and suicide risk: Association with sex and drug behavior*. Am J Prev Med 2004. 27:224-31.

¹² Kaltiala-Heino R, Kosunen E, Rimpel AM. *Pubertal timing, sexual behavior and self-reported depression in middle adolescence*. J Adolesc 2003; 26:531-45.

¹³ Heidmets L, Samm A, Sisask M, et al. *Sexual behavior, depressive feelings, and suicidality among Estonian school children aged 13 to 15 years*. Crisis 2010; 31:128-136.

savižudybę, kuria planus ar net bandė žudyti, taip pat dažniau elgiasi priešingai, nei reikalauja mokinio elgesio taisyklės¹⁴. Atkreipiame dėmesį į įrodymais pagrįstą faktą, jog paaugliai, kurie turi žalingų įpročių, statistiškai patikimai dažniau yra lytiškai aktyvūs¹⁵.

Suprantame, kad mokiniams turi būti teikiama jų amžiui tinkama informacija apie lytiškumą, kontracepciją ir LPL. Tačiau **tikslinga būtų programą orientuoti į sveiko gyvenimo būdo propagavimą, kurio tikslas yra paauglių lytinės elgsenos keitimas, skatinantis lytinius santykius sieti su šeimos sukūrimu**, o ne į kontracepcijos vartojimą ir rizikingos lytinės elgsenos pasekmių (šiuo atveju paauglių nėštumų, LPI ir ŽIV/AIDS susirgimų) mažinimą.

Pasirašo:

1. Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija
2. NVO vaikams konfederacija (vienija 84 NVO, kurios dirba vaikų ir šeimų labui)
3. Vakarų Lietuvos tėvų forumas
4. Asociacija "Lietuvos tėvų forumas"
5. Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija
6. Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija
7. Skuodo savišvietos klubas
8. Santuokos ir šeimos studijų centras, VDU
9. VšĮ "Laisvos visuomenės institutas"
10. VšĮ "Šeimos institutas"
11. Ateitininkų federacija
12. Jaunimo sambūris „Pro Patria“
13. Korporacija „Iustitia“
14. Lietuvos šeimos centras
15. Pasaulio gydytojų federacijos "Už žmogaus gyvybę" Lietuvos asociacija
16. VšĮ "Biomedicinos etikos ir teisės institutas"
17. Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga
18. Asociacija „Šviesos kampelis"
19. Studentų korporacija Neo-Lithuania
20. Lietuvos žmogaus teisių asociacija
21. Akademiniis skautų sąjūdis
22. Dešinėsios minties centras
23. Lietuvos sąjūdžio Kauno Taryba
24. Jaunimo judėjimas "Esi vertas daugiau"
25. VšĮ "Abigailė"
26. Labdaros ir paramos fondas "Vilties kalnas"
27. VšĮ Eičiųnų kaimo vaikų ir jaunimo užimtumo centras
28. Motinos ir vaiko paramos labdaros fondas "Aušta"
29. VšĮ "Gyvenam"

¹⁴ Ustilaitė S, Juškelienė, V. Petronis A., ir kt. *Paauglių lytinės elgsenos ir psichoemocinės būsenos sąsaja* // SOTER. 2007. 21(49) P. 85-95.

¹⁵ 11–12 klasių mokinių sveikata ir jos pokyčiai per 5 metus. Tyrimo užsakovas Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo ministerija. Tyrimą atliko Doc.dr. Vida Juškelienė, VPU, Doc.dr. Stasė Ustilaitė, VPU, Doc.dr. Regina Proškovienė, Prof. habil.dr. Julius Kalibatas, Higienos institutas, Svajonė Naudžiūtė, Higienos institutas. 2006.

30. Vėriškių bendruomenė
31. Kauno kartų namai
32. Kaišiadorių darželis – mokykla „Rugelis“
33. Kaišiadorių Šeimos medicinos centras
34. Kaišiadorių specialioji mokykla
35. Kaišiadorių Vaclovo Giržado progimnazija
36. Kaišiadorių Caritas
37. Kaišiadorių šeimos centras
38. Jaunieji krikščionys demokratai
39. Katalikų tėvų asociacija
40. Vilkaviškio dekanato šeimos centras
41. Krikščioniška gausių šeimų bendrija "Ateitis"
42. Kauno arkivyskupijos jaunimo centras
43. VšĮ "Motinos Teresės šeimų namai"
44. Jonavos Šeimos centras
45. VšĮ "Gyvenimo ir tikėjimo institutas"
46. VšĮ "Asmenybės ir profesinės ugdymo strategijos (APUS)"
47. VšĮ Rumšiškių PSPC
48. Kaišiadorių rajono Žaslių pagr. mokykla
49. Žaslių lopšelis-darželis „Žaliasis klevelis"
50. Kaišiadorių jaunimo centras
51. UAB "Kauno švara"
52. Vievio pagrindinė mokykla
53. VšĮ "Gerosios Naujienos centras"
54. Panevėžio šeimos centras
55. Kaišiadorių raj. Kruonio gimnazija

Tvirtinu aukščiau išvardintų organizacijų pritarimą kreipimuisi

VšĮ "Laisvos visuomenės institutas" direktorė
Kristina Zamarytė-Sakavičienė

El.p. info@laisvavisuomene.lt

